

ШУЛЬГА М. В.,

аспірант

(Донецький юридичний інститут
Міністерства внутрішніх справ
України)

УДК 342.922

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.3-2.18>**ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
КУРСАНТІВ ТА СЛУХАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ
УМОВАМИ НАВЧАННЯ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ**

У запропонованій статті досліджуються питання визначення поняття адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та виокремленні особливостей статусу зазначеної категорії суб'єктів адміністративно-правових відносин. Зроблено висновок про відсутність одностайного розуміння в адміністративно-правовій доктрині поняття «адміністративно-правовий статус», яке розглядається у вузькому, універсальному і широкому розумінні, обґрунтовано доцільність застосування широкого підходу при розгляді адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Автором на підставі узагальнення теоретико-методологічних розробок вчених, виокремлення специфічних ознак адміністративно-правового статусу зазначеної категорії осіб надано авторське визначення поняття «адміністративно-правовий статус курсантів та слухачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських». В роботі поряд з загальними ознаками адміністративно-правового статусу, які характерні і для курсантів та слухачів виокремлено характерні ознаки адміністративно-правового статусу, до яких автором віднесено: особливий порядок нормативно-правового регулювання, особливі умови набуття статусу, особливий порядок проходження служби. З метою уточнення адміністративно-правового статусу зазначеної категорії осіб обґрунтовано внесення змін до статті 59 Закону України «Про Національну поліцію».

Ключові слова: курсант, слухач, правовий статус, адміністративно-правовий статус

**Shulga M. V. Concept and features of the administrative and legal status
of cadets and part-time students of higher educational institutions with specific
training conditions for police officers**

The proposed article examines the issues of defining the concept of the administrative and legal status of cadets and part-time students of higher educational institutions with specific training conditions for police officers. Highlighting the features of the specified categories status of subjects in the administrative and legal relations is realized here. It is concluded that there is no unanimous understanding the concept of "administrative and legal status" in the administrative and legal doctrine. It is considered in a narrow, universal and broad sense. The expediency of using a broad approach is justified by considering the administrative and legal status of cadets and part-time students of higher educational institutions with specific training conditions for police officers.

The author presents the author's definition of the following concept "administrative and legal status of cadets and students of higher education institutions with specific training conditions for police officers". It is based on the generalization of theoretical and methodological developments of scientists, and highlighting the specific features of the administrative and legal status of this persons' category. The general signs of the administrative and legal status, which are also characteristic of cadets and part-time students, are determined here. The following characteristic features of the administrative and legal status are proposed by the author, i.e. a special procedure for legal regulation, special conditions for acquiring a status, a special procedure for performing service. In order to clarify the administrative and legal status of this category of persons, it is reasonable to amend Article 59 of the Law of Ukraine "On the National Police".

Key words: *student, part-time student, legal status, administrative and legal status.*

Постановка проблеми. Визначення адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів ЗВО із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, (далі – курсантів та слухачів ЗВО) на сьогоднішній день є актуальним питанням. Це пояснюється особливістю юридичної природи адміністративно-правового статусу зазначеної категорії осіб, оскільки він є подвійним, змішаним, оскільки в одному випадку такі суб'єкти визнаються працівниками поліції, в іншому – індивідуальними суб'єктами, що реалізують власний, особистісний інтерес у відносинах з державними закладами вищої освіти, проте їх статус неможна прирівнювати до статусу здобувачів вищої освіти інших «не силових» ЗВО, адже він має свою специфіку. Крім того, адміністративно-правовий статус курсантів та слухачів на сьогоднішній день не отримав свого належного адміністративно-правового регулювання, що також ускладнює його розуміння. Враховуючи зазначені аспекти дослідження поняття особливостей адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів ЗВО із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, набуває особливої актуальності.

На сьогоднішній день адміністративно-правовий статус курсантів та слухачів в спеціалізованих наукових доробках вчених досліджений фрагментарно, здебільшого їх увага зосереджувалася на окремих питаннях проходження служби та навчання зазначеної категорії осіб, зокрема це стосується досліджень таких вчених, як О.М. Бандурка, В.М. Бесчастний, В.В. Біліченко, А.В. Іваниця, О.М. Мердова, В.В. Романюк, І.В. Савельєва та інших. В свою чергу адміністративно-правовий статус поліцейських, який є базовим для дослідження аналогічного статусу курсантів та слухачів, був предметом досліджень таких вчених, як Є.С. Зеленський, А.Є Крищенко, Д.Л. Лемеш та інші, і, безумовно, наукові положення зазначених вчених можуть слугувати підґрунтям для нашого дослідження.

Мета статті полягає у визначенні поняття адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів ЗВО із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та виокремленні особливостей статусу зазначеної категорії суб'єктів адміністративно-правових відносин.

Виклад основного матеріалу. Дослідження поняття та особливості адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів ЗВО із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, безумовно, повинно спиратися на загальнотеоретичні дослідження адміністративно-правового статусу в межах адміністративно-правової науки, адже воно є приватним поняттям від спеціального поняття «адміністративно-правовий статус поліцейського» і похідним від загального розуміння адміністративно-правового статусу індивідуального суб'єкта адміністративного права.

В основу поняття адміністративно-правовий статус покладено загальнотеоретичне про правовий статус особи, який достатньо повно досліджено в теорії права.

Термін «адміністративно-правовий статус» на сьогоднішній день є одним з ключових в адміністративно-правовій науці і застосовується як щодо фізичних осіб – суб'єктів адміністративного права, так і щодо органів публічного адміністрування при дослідженні їх в адміністративно-правовій науці. Не дивлячись на це, розуміння зазначеного терміну, на нашу думку, є одним з найбільш дискусійних питань у сучасній адміністративно-правовій доктрині. Це пояснюється тим, що на сьогодні в академічній літературі [1, с. 90, 94, 117, 125; 2, с. 57, 68] активно використовується термін «адміністративно-правовий статус» при дослідженні статусу різних суб'єктів адміністративно-правових відносин проте в переважній більшості не надається його узагальненого визначення.

Так, представниками харківської наукової школи адміністративного права, розкриваючи поняття адміністративно-правового статусу фізичних осіб – суб'єктів адміністративного права зазначається, що він є складною категорією, яка у сукупності відображає увесь комплекс зав'язків особи із суспільством, державою, оточуючим соціальним середовищем та закріплює її правове становище [4, с. 87].

На думку авторів підручника «Курс адміністративного права України» за редакцією О.В. Кузьменко поняття адміністративно-правового статусу охоплює комплекс конкретно-визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. На їх думку необхідною ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються даною особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [5, с. 113].

Укладачі великого юридичного словника адміністративно-правовий статус фізичних та юридичних осіб (індивідуальних суб'єктів і організацій) тлумачать як сукупність їх прав та обов'язків, що регулюються адміністративно-правовими нормами та реалізуються в адміністративно-правових відносинах. Елементами адміністративно-правового статусу є їх адміністративна правоздатність, адміністративна дієздатність, а також права, обов'язки і відповідальність цих суб'єктів, передбачені нормами адміністративного права [6, с. 138].

Покладаючи в основу наявність певних прав та обов'язків, О.О. Воротнянников адміністративно-правовий статус визнає як спеціальний стан суб'єкта, що виражає положення суб'єкта правових відносин (із відповідними правами та обов'язками) у сфері публічного управління [7, с. 72].

С.В. Ківалов та Л.Р. Біла, характеризуючи адміністративно-правовий статус осіб, зазначає, що він складається з комплексу прав і обов'язків, що закріплені нормами адміністративного права, а також гарантії захисту цих прав [8, с. 272]. Аналогічну позицію підтримує і С.Г. Стеценко [9, с. 90-91].

На відміну від названих вчених, О. В. Петришин, який, крім прав та обов'язків (повноважень) суб'єкта, до елементів правового статусу відносить юридичну відповідальність [10, с. 41].

Наприклад, Т.О. Мацелик пише, що «Адміністративно-правовий статус індивідуального суб'єкта – це правове положення особи в її стосунках з публічною адміністрацією, врегульоване нормами адміністративного права [11, с. 99]. Дослідниця розглядає його з позиції широкого підходу, зазначаючи, що він є інтегративною категорією, конструкцію якої слід представити трьома блоками: 1) достатусних елементів: адміністративно-правові норми, правосуб'єктність, громадянство тощо; 2) основних елементів статусу: права, обов'язки, відповідальність; 3) забезпечувальних елементів: гарантій [11, с. 107]. Прихильниками широкого підходу до розуміння є й інші науковці такі як В.В. Галуцько [12, с. 92], О.А. Гусар [13, с. 116] та інші.

Отже, як бачимо, думки вчених-адміністративістів щодо визначення поняття «адміністративно-правовий статус» розділилися, це пояснюється їх різними підходами до його розуміння – вузький, в основу якого вчені покладають тільки права та обов'язки, класичний – при якому до прав та обов'язків додають ще гарантії та/або відповідальність і широкий, до якого поряд з названими елементами включають інші властивості суб'єктів детерміновані нормами адміністративного права.

Беззаперечно, на наш погляд, твердження, що «адміністративно-правовий статус особи, по-перше, характеризує місце і роль особи у адміністративно-правових відносинах, по-друге, ця роль регламентується законодавчо закріпленим набором прав та обов'язків у сфері державного управління, по-третє, ця роль забезпечується через механізм адміністративно-правових гарантій особи, і по-четверте, порушення особою адміністративно-правових норм тягне за собою юридичну відповідальність особи» [14, с. 24].

На нашу думку, поняття адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів доцільно розглядати з позиції застосування широкого підходу із врахуванням певних особливостей, що його характеризують.

Враховуючи змішаність адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів ЗВО, про що нами зазначалося вище, вважаємо за доцільне розглянути розуміння адміністративно-правового статусу здобувача вищої освіти та адміністративно-правового статусу поліцейського.

Так, І.І. Литвин, досліджуючи адміністративно-правові відносини у сфері надання освітніх послуг, під адміністративно-правовим статусом суб'єктів отримання освітніх послуг пропонує розуміти сукупність визначених адміністративно-правовими нормами прав і обов'язків (в тому числі юридична відповідальність), носіями яких вони є, та гарантій, на які ці суб'єкти можуть розраховувати, вступаючи у адміністративні правовідносини із суб'єктами надання освітніх послуг, зокрема їх органами управління, а також з відповідними органами влади та місцевого самоврядування з питань освіти. Він наголошує, що правовий статус відображає коло та зміст юридичних можливостей, якими користуються (чи можуть скористатися) суб'єкти отримання освітніх послуг у зазначених правовідносинах, а також варіанти їх необхідної поведінки, тобто такої, що вимагається від них у межах адміністративно-правових відносин у сфері надання освітніх послуг [15, с. 264].

В спеціалізованій літературі зустрічається позиція відповідно до якої, відносини між студентами і адміністрацією закладу освіти набувають характеру організаційно-освітніх, не службових, не трудових, але адміністративних. При цьому права та обов'язки, сформульовані в освітньому законодавстві, набувають державно-розпорядчої природи [16, с. 294].

Як бачимо, вчені адміністративно-правовий статус здобувачів вищої освіти ототожнюють саме з правами та обов'язками, що виникають у зазначених суб'єктів із закладами вищої освіти.

Найбільш повно адміністративно-правовий статус працівника поліції досліджено Д.Л. Лемешем, який його визначає, як регламентовану нормами адміністративного законодавства систему складових елементів, що визначають правове становище працівника поліції в правовідносинах з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, фізичними та юридичними особами, а також з іншими поліцейськими при виконанні посадових обов'язків, що характеризує його як суб'єкта державно-владних повноважень. При цьому до зазначеної системи автор відносить такі елементи: 1) порядок зайняття посади працівника поліції, кваліфікаційні вимоги до кандидата на відповідну посаду; 2) принципи та гарантії проходження служби на посаді працівника поліції; 3) повноваження, функції та юридична відповідальність працівника поліції; 4) підстави звільнення з посади працівника поліції [17, с. 13]. Екстраполюючи зазначену позицію вченого щодо системи елементів адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів ЗВО можемо говорити про те, що для її характеристики значимими є порядок призначення на посади курсантів (слухачів), що є підставою набуття ними відповідного статусу, права та обов'язки, гарантії, відповідальність та порядок проходження служби, навчання у ЗВО.

Як відомо, за характером правового регулювання виділяють загальний, галузевий і спеціальний правовий статус фізичної особи. Загальний правовий статус визначається нормами всіх галузей права, галузевий – конкретної галузі права, а спеціальний – нормами спеціального законодавства [18, с. 44; 19, с. 24; 20, с. 138]. Враховуючи це, цілком справедливо можна стверджувати, що адміністративно-правовий статус курсантів та слухачів є саме спеціальним статусом, оскільки він регулюється нормами спеціального законодавства, а також його характеризують спеціальні ознаки.

Т.О. Мацелик, аналізуючи ознаки правового статусу та зважаючи на те, що адміністративно-правовий статус є його різновидом, виділяє такі «ознаки статусу суб'єкта адміністративного права, а саме:

- «– урегульованість адміністративно-правовими нормами;
- визначення меж діяльності суб'єкта щодо інших осіб; Суб'єкти адміністративного права: поняття та система – визначення сфери його реалізації у межах таких блоків правовідносин: публічне управління; відносини адміністративних послуг; відносини відповідальності публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність; відносини відповідальності суб'єктів суспільства (індивідуальних і колективних) за порушення встановленого публічною адміністрацією порядку і правил;
- структурованість» [11, с. 97-98].

Узагальнюючи вищенаведене, вважаємо за доцільне до специфічних ознак адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів ЗВО віднести:

- особливий порядок адміністративно-правового регулювання;
- особливий порядок проходження служби;
- наявність специфічних умов навчання.

Враховуючи ознаку структурності адміністративно-правового статусу, вважаємо, що характеристику змісту адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів ЗВО необхідно проводити з урахуванням таких структурних елементів: права, обов'язки, гарантії та відповідальність. Зміст зазначених елементів у багатьох випадках має специфіку і дозволяє охарактеризувати адміністративно-правовий статус зазначеної категорії осіб з урахуванням специфіки навчання та особливим порядком проходження служби.

Розглянемо їх докладніше. Безумовно, однією з характерних ознак адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів є особливий порядок його нормативно-правового регулювання. Така особливість полягає в тому, що адміністративно-правове регулювання статусу зазначеної категорії осіб, визначається нормами двох сфер правового регулювання – сфери проходження служби в поліції та сфери вищої освіти, які визначають їх адміністративну правосуб'єктність.

На сьогоднішній день, базовими законодавчими актами у зазначеній сфері є Закон України «Про вищу освіту» [21], який містить загальні права та обов'язки для осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, і Закон України «Про Національну поліцію» [22], який містить окремі спеціальні норми, що визначають адміністративну правосуб'єктність, здобувачів вищої освіти ЗВО із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських.

Однак, враховуючи фрагментарність визначення статусу зазначеної категорії осіб у положеннях законодавчих актів, його адміністративно-правовому регулюванню властивий підзаконний і локальний рівень визначення. Проте і в їх нормах немає чіткої конкретизації. Так, в наказі МВС України №62 від 14.02.2008, який затвердив Положення про вищі навчальні заклади МВС, норми якого, на нашу думку, є застарілими і потребують суттєвого удосконалення, зазначено, що «загальні права та обов'язки осіб перемінного складу ВНЗ відповідно до їх спеціального або військового звання та службового положення визначаються згідно із законами України, статутами органів внутрішніх справ, Збройних Сил України, ВНЗ, іншими нормативно-правовими актами, а також цим Положенням» [23]. Така розпорошеність норм права, що визначають адміністративно-правовий статус курсантів та слухачів ЗВО, на нашу думку, негативно позначається на чіткому його розумінні, крім того частина із зазначених нормативно-правових актів вже втратила свою чинність або на сьогодні не розповсюджується на зазначену категорію осіб, як-то статuti Збройних Сил України.

З огляду на це, з метою нормативного закріплення адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів ЗВО вважаємо за доцільне проведення систематизації існуючих норм шляхом кодифікації, тобто прийняттям єдиного відомчого нормативно-правового акту.

Наступною специфічною ознакою адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів ЗВО є особливий порядок проходження служби. Хоча на сьогоднішній день питання щодо визнання періоду навчання у ЗВО зазначеної категорії осіб до строку служби

поліції залишається не визначеним, ми наголошуємо на тому, що курсанти та слухачі саме проходять службу з одночасним здобуттям освіти [24, с. 133]. Це пояснюється, перш за все, специфічним порядком набуття адміністративно-правового статусу – призначення на посади курсантів (слухачів), якому передую процедура добору на посаду поліцейського, визначена в розділі VI Закону України «Про Національну поліцію», певні етапи якої є однаковими як для осіб вперше прийнятих на службу в поліцію, так і для кандидатів на навчання до ЗВО. Крім того, специфічність набуття адміністративно-правового статусу також пов'язана із фактом складання Присяги працівника поліції. Слід звернути увагу і на те, що на курсантів та слухачів в повному обсязі розповсюджуються норми щодо наявних обов'язків, обмежень і заборон, пов'язаних з проходженням служби в поліції, наприклад, обов'язок носіння однострою, обмеження щодо участі у політичних партіях, заборона виконання злочинних чи явно незаконних розпоряджень та наказів.

Зазначимо, що відповідно до ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції [22]. Аналізуючи зазначені ознаки ми доходимо висновку про те, що виникає проблема з поняттям «проходження служби» курсантами та слухачами, адже всі інші ознаки їм властиві. На сьогоднішній день в ст. 59 названого нормативно-правового акту зазначено, що служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень [22]. З цього визначення стає зрозумілим, що курсанти і слухачі ЗВО (саме денної форми навчання) безпосередньо не здійснюють діяльність із виконання покладених на поліцію повноважень, а навчаються за державним замовленням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, а отже і стверджувати про проходження ними служби в контексті зазначеної норми є недоречним. Однак в інших нормах Закону України «Про Національну поліцію» (ч. 3 ст. 47, ч. 6 ст. 59) законодавець прирівнює їх до поліцейських. Закон України «Про Національну поліцію» закріплює організаційно-правові засади проходження служби в Національній поліції для зазначеної категорії поліцейських, серед яких питання призначення на посади курсантів, укладання контракту про проходження служби в поліції, присвоєння чергових спеціальних звань поліції, їх службовий час і час відпочинку [24, с. 133]. Крім того, курсантам протягом всього навчання виплачується грошове забезпечення, яке складається з посадового окладу, що свідчить про те, що зазначена категорія осіб перебуває на певній посаді, а також мають спеціальні звання поліції.

Безумовно, що така фрагментарність адміністративно-правового регулювання проходження служби курсантами та слухачами ЗВО спричиняє певну невизначеність їх адміністративно-правового статусу. Саме тому, вважаємо вкрай важливим є внесення змін до ст. 59 Закону України «Про Національну поліцію» щодо визнання часу навчання на денній формі навчання за державним замовленням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, проходженням служби в поліції.

Враховуючи наявність у курсантів та слухачів власного, особистісного інтересу у відносинах з державними закладами вищої освіти щодо задоволення своїх освітніх потреб, однією із ознак їх адміністративно-правового статусу, безумовно, є наявність специфічних умов навчання. Наголосимо, що навіть зазначаючи у положеннях нормативно-правових актів [21; 22] ознаку «специфічність умов навчання», законодавець не розкриває її змісту. У науковій літературі зазначається, що під специфічними умовами навчання необхідно розуміти як певні обмеження (добір на навчання, вік, стан здоров'я, закрити соціальне співтовариство, особлива субкультура тощо) так і привілеї (високі вимоги до дисципліни, гарантоване працевлаштування, державне забезпечення, посилене вивчення фахових дисциплін, постійне стажування тощо), застосування яких у сукупності повинно призвести до отримання випускником достатньої компетентності (динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати

професійну та подальшу навчальну діяльність) [25, с. 242]. Не піддаючи критиці таку авторську позицію, зазначимо, що названі ним окремі ознаки специфічності навчання все ж таки відносяться до особливостей набуття статусу та проходження служби названою категорією осіб. На нашу думку, специфічність навчання стосується саме його освітнього компоненту, тобто це наявність специфічних освітніх програм, що містять освітні компоненти, яких немає в інших закладах вищої освіти, наявність специфіки організації освітнього процесу, посилення його практичної складової тощо. Як приклад, на сьогоднішній день тільки у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання запроваджено підготовку за програмою 2+1 «2 роки курсант – 1 рік слухач» [26], яка передбачає змішану форму здобуття освіти, за якої курсанти навчаються 2 роки на денній формі, після чого переводяться на заочну форму навчання і направляються для подальшого проходження служби до лав патрульної поліції.

На нашу думку, зазначені вище специфічні ознаки адміністративно-правового статусу курсантів та слухачів ЗВО мають якісні відмінності від інших категорій здобувачів вищої освіти і фактично обумовлюють публічно-правовий характер їх статусу.

Висновки. Отже, порівняльний аналіз позицій вчених щодо розуміння поняття адміністративно-правовий статус у сучасній науці, аналіз чинного законодавства, виокремлення специфічних ознак, що характеризують статус курсантів та слухачів, дозволяє нам зробити висновок про те, що адміністративно-правовий статус курсантів та слухачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання є сукупністю врегульованих адміністративно-правовими нормами суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються ними в адміністративно-правових відносинах із закладами вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, і Головними управліннями Національної поліції України, гарантії їх реалізації, а також передбачена відповідальність, обумовлені специфікою навчання та особливим порядком проходження служби.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
2. Бородин І.Л. Адміністративне право України : підручник. К.: Алерта, 2019. 548 с.
3. Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю.П. Битяка. Харків : Право, 2020. 392 с.
4. Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю.П. Битяка. Харків : Право, 2020. 392 с.
5. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О.В. кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 904 с.
6. Большой юридический словарь / А. В. Малько, К. Е. Игнатенкова и др. Москва: Проспект, 2009. 505 с.
7. Воронятніков О.О. Адміністративно-правовий статус державної міграційної служби України. *Актуальні питання вітчизняної юриспруденції*. 2018. №5. С. 70-73.
8. Ківалов С.В., Біла Р.Л. Адміністративне право України: навчально-методичний посібник. Вид. 2-е, перероб і доп. Одеса: Юридична література. 2020. 312 с.
9. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ.: Атіка, 2009. 640 с.
10. Петришин О. В. Статус службової особи: природа, структура, спеціалізація. Київ.: УНКВО, 1990. 76 с.
11. Мацелик Т.О. Суб'єкти адміністративного права: монографія. Ірпінь: Видавництво Національного університету державної податкової служби України, 2013. 342 с.
12. Адміністративне право України. Навч. посібник. У 2-х томах. Том 1 / За заг. ред. В.В. Галунька. Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. 320 с.
13. Гусар О.А. Адміністративно-правовий статус персоналу державного управління. *Адміністративне право і процес*. 2013. №2. С. 116-123.

14. Пилипів В.В. Адміністративно-правовий статус учасників антитерористичної операції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2018. 200 с.
15. Литвин І.І. Адміністративно-правові відносини у сфері надання освітніх послуг: : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07 / Класичний приватний університет. Ужгород, 2016. 428 с.
16. Огаренко Є. А. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері діяльності вищих навчальних закладів. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2009. Вип. 46. С. 292–299.
17. Лемеш Д.Л. Адміністративно-правовий статус працівників поліції в Україні: авто-реф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2016. 22 с.
18. Юридическая энциклопедия: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редколле-гії) та ін. К.: Укр. енцикл., 2001. Т. 3: К–М. 2001. 792 с.
19. Витрук Н. В. Общая теория правового положения личности. Москва: Норма, 2008. 448 с.
20. Павлюков Р.О. Поняття та структурні елементи правового статусу інвалідів в Укра-їні. *Право і безпека*. 2006. №5. С. 137-140.
21. Про Вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.
22. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст.379.
23. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС: наказ МВС Укра-їни від 14 лютого 2008 року №62. *Офіційний вісник України*. 2008. № 21. Ст. 615.
24. Шульга М.В. Курсант як суб'єкт адміністративно-правових відносин. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. №3-4. С. 131-136.
25. Романюк В.В. Вплив специфічних умов навчання у ВНЗ МВС України на здійснення підготовки поліцейських. *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.)*: зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Хар-ків: ХНУВС, 2017. С. 242-243.
26. Про вдосконалення підготовки курсантів у закладах вищої освіти із специфіч-ними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських (далі ЗВО МВС), за спе-ціальністю «Правоохоронна діяльність» : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30 травня 2019 року № 427.

